

**RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA’LIM
MUASSASALARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISHNING
IQTISODIY ASOSLARI**

O’ktamova Durdona Baxtiyor qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, TDIU–Krems AFU xalqaro qo‘shma ta’lim dasturi fakulteti dekani v.v.b., TDIU mustaqil izlanuvchisi

E-mail: uktamovadurdona98@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8140-6349>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19454047>

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruvni takomillashtirishning iqtisodiy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli iqtisodiyot sharoitida universitetlar faoliyatiga ta’sir etayotgan yangi omillar, boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirish zarurati hamda strategik qarorlar qabul qilishda ma’lumotlarga asoslangan yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, raqamli boshqaruv tizimlari yordamida boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, monitoring va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish imkoniyatlari ochib berilgan. Maqolada oliy ta’lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirish, xalqaro reyting ko‘rsatkichlarini tizimli boshqarish, ilmiy va ta’lim jarayonlari natijadorligini baholashda raqamli vositalarning o‘rni asoslab beriladi. Shu bilan birga, strategik rejalashtirish, prognozlash va institutsional rivojlanishni boshqarishda katta hajmdagi ma’lumotlar, analitik platformalar va sun’iy intellekt yechimlaridan foydalanishning afzalliklari ko‘rsatib o‘tiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, strategik boshqaruvni raqamlashtirish oliy ta’lim muassasalarining barqaror rivojlanishi, moliyaviy barqarorligi va innovatsion salohiyatini kuchaytirishda muhim iqtisodiy omil hisoblanadi. Shu bois, ushbu yondashuvni amaliyotga joriy etish ta’lim tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida baholanadi. Mazkur xulosalar oliy ta’lim boshqaruvida iqtisodiy samaradorlik va institutsional moslashuvchanlikni oshirish uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: raqamli transformatsiya, strategik boshqaruv, oliy ta’lim muassasalari, raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik, boshqaruv xarajatlari, resurslardan foydalanish

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Аннотация: В данной статье анализируются экономические основы совершенствования стратегического управления в высших образовательных учреждениях в условиях цифровой трансформации. В исследовании рассматриваются новые факторы, влияющие на деятельность университетов в цифровой экономике, необходимость цифровизации управленческих процессов, а также возрастающее значение подходов, основанных на данных, при принятии стратегических решений. Кроме того, раскрываются возможности цифровых систем управления по оптимизации административных расходов, повышению эффективности использования ресурсов, усилению механизмов мониторинга и контроля. В статье обоснована роль цифровых инструментов в повышении конкурентоспособности высших образовательных учреждений, системном управлении показателями международных рейтингов, а также в оценке результативности образовательной и научной деятельности. Отдельное внимание уделено преимуществам использования больших данных, аналитических платформ и решений на основе искусственного интеллекта в стратегическом планировании, прогнозировании и управлении институциональным развитием. Результаты исследования показывают, что цифровизация стратегического управления выступает важным экономическим фактором обеспечения устойчивого развития, финансовой устойчивости и инновационного потенциала высших образовательных учреждений. В связи с этим практическое внедрение данного подхода следует рассматривать как одно из приоритетных направлений модернизации системы высшего образования.

Ключевые слова: цифровая трансформация, стратегическое управление, высшие образовательные учреждения, цифровая экономика, экономическая эффективность, конкурентоспособность, управленческие издержки, использование ресурсов

Abstract: This article analyzes the economic foundations for improving strategic management in higher education institutions in the context of digital transformation. The study examines new factors affecting university performance in the digital economy, the need to digitalize management processes, and the growing importance of data-driven approaches in strategic decision-making. It also reveals the opportunities provided by digital management systems for optimizing administrative costs, increasing the efficiency of resource use, and strengthening monitoring and control mechanisms. The paper substantiates the role of digital tools in enhancing the competitiveness of higher education institutions, systematically managing international ranking indicators, and evaluating the outcomes of academic and research activities. In addition, the advantages of using big data, analytical platforms, and artificial intelligence

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

solutions in strategic planning, forecasting, and institutional development management are highlighted. The findings show that the digitalization of strategic management is an important economic factor for strengthening the sustainability, financial stability, and innovation potential of higher education institutions. Therefore, the practical implementation of this approach should be regarded as a priority direction in the modernization of the education system.

Keywords: *digital transformation, strategic management, higher education institutions, digital economy, economic efficiency, competitiveness, management costs, resource utilization.*

KIRISH

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishini ta’minlashda boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, oliy ta’lim muassasalari nafaqat kadrlar tayyorlash markazi, balki bilimlar iqtisodiyotini shakllantiruvchi muhim institutsional subyekt sifatida milliy iqtisodiy rivojlanish jarayonida faol ishtirok etmoqda [1; 2].

Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta’lim muassasalari faoliyati murakkablashib, boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida katta hajmdagi ma’lumotlar bilan ishlash, resurslardan oqilona foydalanish hamda tezkor va asosli strategik qarorlar ishlab chiqish zarurati kuchaymoqda. An’anaviy boshqaruv yondashuvlari ushbu talablarni to‘liq qondira olmasligi sababli strategik boshqaruvni raqamlashtirish oliy ta’lim muassasalarining institutsional rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda [3; 4].

Strategik boshqaruvni raqamli transformatsiya qilish orqali boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish, boshqaruv jarayonlarining shaffofligini oshirish hamda ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilash imkoniyatlari kengayadi. Shu bilan birga, raqamli boshqaruv mexanizmlarini joriy etish oliy ta’lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirish, ularning xalqaro ta’lim bozoridagi mavqeini mustahkamlash va global reytinglardagi o‘rnini yaxshilashga xizmat qiladi [5; 6].

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruvni takomillashtirishning iqtisodiy asoslarini aniqlash va ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun raqamli transformatsiya tushunchasining iqtisodiy mazmuni, strategik boshqaruvni raqamlashtirishning iqtisodiy zarurati hamda boshqaruv samaradorligi va raqobatbardoshlikni oshirish yo‘nalishlari tahlil qilindi.

ASOSIY QISM

Raqamli transformatsiya zamonaviy iqtisodiy tizimlarning rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo‘lib, u nafaqat ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarini, balki

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

boshqaruv jarayonlarining mazmuni va shakllarini ham tubdan o’zgartirmoqda. Iqtisodiy adabiyotlarda bu tushuncha axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish orqali tashkilotlar faoliyatining samaradorligini oshirish va yangi boshqaruv modellarini shakllantirish jarayoni sifatida talqin etiladi [1; 4].

Raqamli iqtisodiyot sharoitida strategik boshqaruv tashkilotlarning uzoq muddatli rivojlanish maqsadlarini belgilash, tashqi muhitdagi o’zgarishlarga moslashish va raqobat ustunliklarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. An’anaviy strategik boshqaruv yondashuvlaridan farqli o’laroq, raqamli strategik boshqaruv real vaqt rejimida ma’lumotlar bilan ishlash, prognozlash va modellashtirish imkoniyatlariga tayanadi [7; 8].

Strategik boshqaruvning raqamli iqtisodiyotdagi ahamiyati, avvalo, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish bilan belgilanadi. Raqamli platformalar va axborot tizimlari orqali boshqaruv jarayonlarining integratsiyalashuvi, takrorlanuvchi operatsiyalarni avtomatlashtirish hamda boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish imkoniyatlari kengayadi. Natijada tashkilotlarning institutsional rivojlanishi jadallashib, ularning iqtisodiy barqarorligi mustahkamlanadi [3; 2].

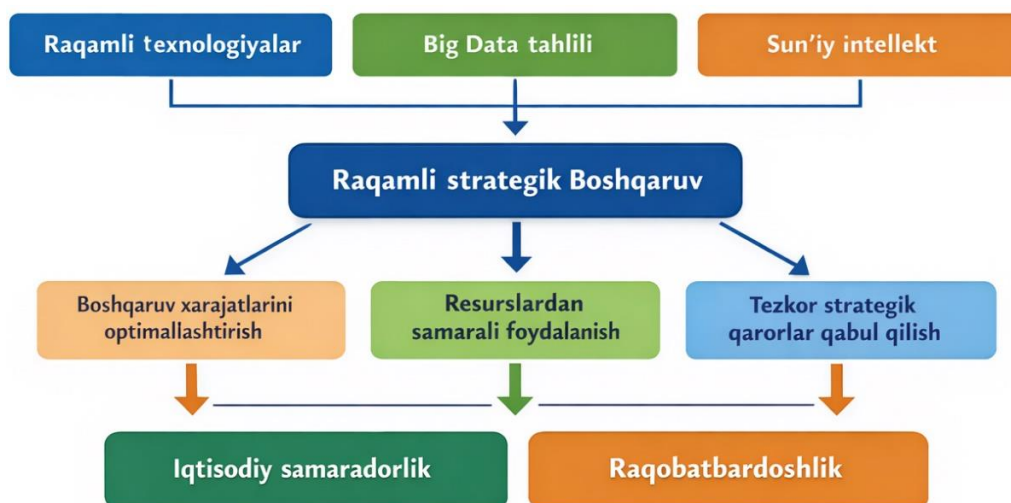
Oliy ta’lim muassasalari faoliyatida strategik boshqaruv o’ziga xos xususiyatlarga ega bo’lib, ularning asosiy vazifasi ta’lim, ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni uyg’un rivojlantirishdan iborat. Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruv axborot tizimlari, raqamli ta’lim platformalari va boshqaruvning analitik vositalari orqali amalga oshiriladi. Bu esa ta’lim xizmatlari sifatini oshirish, boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta’minlash va strategik maqsadlarga erishish mexanizmlarini takomillashtirish imkonini beradi [6; 9].

Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruvning raqamlashtirilishi ularning milliy va global ta’lim bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Raqamli boshqaruv yondashuvlari orqali institutsional reytinglar bilan bog’liq ko’rsatkichlarni tizimli boshqarish, ta’lim va ilmiy faoliyat natijadorligini monitoring qilish hamda uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini samarali amalga oshirish imkoniyati vujudga keladi [5; 4; 9].

Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruvni raqamlashtirish iqtisodiy jihatdan zarur bo’lgan jarayon sifatida namoyon bo’ladi. Ushbu zarurat boshqaruv jarayonlarining murakkablashuvi, resurslar cheklanganligi hamda ta’lim xizmatlariga bo’lgan talabning sifat jihatidan o’zgarishi bilan izohlanadi. Raqamli texnologiyalarni strategik boshqaruvga joriy etish orqali oliy ta’lim muassasalari faoliyatini tizimli ravishda rejalashtirish, nazorat qilish va baholash imkoniyatlari kengayadi [3; 10].

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Strategik boshqaruvni raqamlashtirishning iqtisodiy asoslaridan biri boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish bilan bog‘liq. Raqamli boshqaruv platformalari ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtiradi, takrorlanuvchi operatsiyalarni qisqartiradi hamda ma’muriy xarajatlarni kamaytiradi. Shu tariqa boshqaruv resurslaridan foydalanish samaradorligi oshadi va moliyaviy barqarorlik mustahkamlanadi [1; 2; 4].

1-rasm. Raqamli strategik boshqaruvning oliy ta’lim muassasalari iqtisodiy samaradorligiga ta’sir mexanizmi

1-rasmda ko‘rsatilganidek, raqamli texnologiyalar, katta hajmdagi ma’lumotlar tahlili va sun’iy intellekt vositalari strategik boshqaruv tizimining raqamlashtirilishini ta’minlaydi. Ushbu jarayonlar boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish, resurslardan samarali foydalanish va strategik qarorlar qabul qilish tezligini oshirish orqali oliy ta’lim muassasalarining iqtisodiy samaradorligi hamda raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi [2; 4; 9].

1-jadval.

Strategik boshqaruvni raqamlashtirishning iqtisodiy afzalliklari

Yo‘nalish	An’anaviy boshqaruv	Raqamli strategik boshqaruv
Qaror qabul qilish tezligi	Past	Yuqori
Boshqaruv xarajatlari	Yuqori	Optimallashtirilgan
Ma’lumotlar tahlili	Cheklangan	Keng qamrovli
Resurslardan foydalanish	Samarasiz holatlar mavjud	Samarali
Raqobatbardoshlik	Nisbatan past	Yuqori

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

1-jadval ma’lumotlaridan ko‘rinadiki, strategik boshqaruvni raqamlashtirish oliy ta’lim muassasalarida qaror qabul qilish tezligini oshirish, boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish va resurslardan samarali foydalanishni ta’minlash imkonini beradi. Mazkur jarayonlar oliy ta’lim muassasalarining umumiy iqtisodiy samaradorligi va raqobatbardoshligini kuchaytiruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo‘ladi [3; 4].

Raqamli strategik boshqaruvning yana bir muhim iqtisodiy asosi resurslardan samarali foydalanishni ta’minlashdir. Oliy ta’lim muassasalarida moddiy-texnik baza, inson kapitali va moliyaviy resurslar o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularni muvofiqlashtirilgan holda boshqarish yuqori natijadorlikni ta’minlaydi. Raqamli axborot tizimlari orqali resurslar harakati va ulardan foydalanish darajasi real vaqt rejimida monitoring qilinadi [3; 6].

Shuningdek, strategik boshqaruvni raqamlashtirish oliy ta’lim muassasalarida qaror qabul qilish jarayonining sifatini oshiradi. Keng ko‘lamli ma’lumotlar bazasi va analitik vositalardan foydalanish strategik rejalashtirish jarayonida muqobil variantlarni baholash, xavf-xatarlarni oldindan aniqlash hamda uzoq muddatli rivojlanish ssenariylarini ishlab chiqish imkonini beradi [7; 8; 4].

Raqamli strategik boshqaruvning iqtisodiy asoslari oliy ta’lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirish bilan ham bevosita bog‘liq. Raqamli boshqaruv mexanizmlarini joriy etish ta’lim jarayonlari va ilmiy faoliyat natijadorligini oshirish, institutsional reytinglarda e’tiborga olinadigan ko‘rsatkichlarni tizimli boshqarish hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish imkonini beradi [5; 6; 9].

Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirish masalasi strategik boshqaruv tizimining samaradorligi bilan bevosita bog‘liqdir. Bugungi kunda ta’lim xizmatlari bozorida raqobat nafaqat ta’lim sifati, balki boshqaruvning moslashuvchanligi, innovatsion yondashuvlarning joriy etilishi va raqamli infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi orqali ham namoyon bo‘lmoqda [5; 9].

Raqamli strategik boshqaruvni joriy etish orqali oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, ilmiy tadqiqot va boshqaruv jarayonlarining o‘zaro integratsiyasi ta’minlanadi. Axborot tizimlari va raqamli platformalar yordamida strategik maqsadlar, bajarilish ko‘rsatkichlari va natijadorlik indikatorlarini monitoring qilish imkoniyati kengayadi. Bu holat strategik rejalarni amalga oshirish jarayonida aniqlik va shaffoflikni oshirib, boshqaruv subyektlarining javobgarligini kuchaytiradi [3; 4].

Xorijiy tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli strategik boshqaruvni samarali joriy etgan oliy ta’lim muassasalari boshqaruv moslashuvchanligi, moliyaviy barqarorlik va ta’lim xizmatlari

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

sifati bo‘yicha yuqori natijalarga erishmoqda. Ushbu tajribalar raqamli transformatsiya jarayonlarini strategik rejalashtirish bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ko‘rsatadi [3; 6; 4].

XULOSA

Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruvni takomillashtirish masalalari milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’lim muassasalari faoliyatining murakkablashuvi strategik boshqaruvni zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishni talab etadi.

Maqola doirasida olib borilgan tahlillar strategik boshqaruvni raqamlashtirishning iqtisodiy asoslari boshqaruv xarajatlarini optimallashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va boshqaruv jarayonlarining shaffofligini oshirish bilan chambarchas bog‘liq ekanini ko‘rsatdi. Raqamli boshqaruv mexanizmlarini joriy etish oliy ta’lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlab, ularning uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini samarali amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Shuningdek, raqamli strategik boshqaruv oliy ta’lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Global reyting ko‘rsatkichlarini tizimli boshqarish, ta’lim va ilmiy faoliyat natijadorligini monitoring qilish hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish imkoniyatlari raqamli boshqaruv yondashuvlari orqali kengayadi.

Amaliy tavsiya sifatida oliy ta’lim muassasalarida yagona raqamli strategik boshqaruv platformalarini joriy etish, indikatorlar monitoringini avtomatlashtirish, boshqaruv qarorlarini ma’lumotlar tahliliga asoslash hamda rahbar xodimlarning raqamli kompetensiyalarini oshirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu yondashuv ta’lim tizimining barqaror rivojlanishi va xalqaro raqobatbardoshligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tapscott D. Raqamli iqtisodiyot: imkoniyatlar va muammolar. – “Olymp-Business”, 2019. – 368 b.
2. World Bank. Higher Education and Digital Transformation. – World Bank Publications, 2020. – 132 p.
3. OECD. Oliy ta’limda raqamli transformatsiya masalalari. – OECD Publishing, 2021. – 145 b.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

4. OECD. Digital Transformation of Higher Education. – OECD Publishing, 2023. – 158 p.
5. Porter M. Raqobat strategiyasi. – “Alpina Publisher”, 2020. – 412 b.
6. UNESCO. Raqamli texnologiyalar va ta’lim tizimini rivojlantirish. – UNESCO Publishing, 2022. – 118 b.
7. Ansoff I. Strategik boshqaruv. – “Ekonomika” nashriyoti, 2018. – 356 b.
8. Mintzberg H. Strategik rejalashtirishning zamonaviy yondashuvlari. – “Piter” nashriyoti, 2019. – 304 b.
9. UNESCO. Transforming Higher Education for the Digital Era. – UNESCO Publishing, 2023. – 134 p.
10. Xolmatov A. Oliy ta’lim muassasalarida strategik boshqaruvni takomillashtirish masalalari. – “Fan va texnologiya”, 2021. – 196 b.